

DAN IN NOČ ✓

Benó Zupančič

»Zdaj sem popolnoma sam. Hodim po sobah, zagledam to ali ono in si mislim: To je bilo Davidovo. To je imela njegova mati. To njegova druga mati. Imela ga je rada, kakor da je njen otrok. David je to vedel. Rad jo je imel. Ko je umrla, je jokal. Tako hodim, gledam in včasih se mi zazdi, da tudi sam ne živim več. Vse okoli mene, vse v meni je mrtvo. Žena, druga žena, edini otrok, vse njihove reči. Nihče ne govori, ne slišim koraka razen lastnega, ne človeškega glasu razen lastnega vzdihla. Samo gledajo me, gledajo s slik, s fotografij, z vseh reči, ki so bile nekoč njihove. Tako umre človek pred svojo lastno smrtjo.«

Gledal me je dolgo, ne da bi se premaknil. Videl sem, da ima pred seboj računsko knjigo in na robu mize v usnje vezano sveto pismo stare zaveze. V njegovih očeh že tedaj, ko sem bil prišel, nisem mogel razbrati ne začudenja ne nezaupanja. Že tedaj sem nehote pomislil, da mora biti ta človek že dolgo onstran vsega.

»Sedite.« mi je rekel že prvi hip. »Tu sva sama.«

Ob pisalni mizi je stal star usnjen naslanjač. Prostor je bil majhno skladišče, do stropa zadelano s policami in škatlami. Sedel je in jaz sem se usedel, ne da bi pravzaprav vedel, čemu sem prišel.

»S Popajem sva bila sošolca, prijatelja.«

Steiner se je naslonil nazaj in me gledal — mirno, žalostno, brez leska v očeh, in ko mi je tožil o svoji samoti, sem ves čas mislil, da je bil tudi Popaj tako sam.

»Hudo je,« sem mu rekel, ker nisem vedel reči kaj drugega. »Jaz sem bil zraven, ko se je zgodilo.«

»Res? Ali res? Ni bil sam?«

»Ne,« sem rekel. »Skupaj sva bila. Nesla sva dokumente, od katerih je bilo odvisno življenje mnogih ljudi. Morala sva jih rešiti. Jaz sem nosil aktovko, a Popaj mi je zaščitil umik.«

Steiner se je nemirno zganil. Obraz mu je spreletel nenaden drget.

»Tako? Moj bog, niso ga ubili kar tako, slučajno? Moj bog, saj je bil že pokopan, preden so me obvestili. Pravili so mi, da so ga ubili po naključju, tako rekoč po nesreči.«

»Ne,« sem rekel, »bilo je tako, kakor pravim. Prišel bi bil že prej, da nisem bil ranjen.«

»Potem je vedel, kaj ga čaka?«

»Junaško se je držal,« sem izdaval. »Ranjen sem pritekkel na varno, preden so ga ukrotili.«

Opazil sem, da so se mu zalesketale v očeh solze. Sam ni vedel, kdaj so mu spolzele po licih. Obrisal si jih je z rokavom in vstal. Hotel je stopiti po sobi, a ni imel kam. Znova je sedel in naslonil komolce na mizo.

»Jaz... jaz... sam ne vem, kaj bi storil... jaz...,« je jecljal in jokal. Čez čas mu je obraz znova spreletel rahel drget.

»Vam lahko kaj pomagam? Potrebujete denarja? Morebiti kaj drugega?«

»Ne,« sem rekel, »vse, kar potrebujem, imam. Denar, kolikor ga morete, dajte za narodno posojilo. Krvavo ga potrebujejo.«

»Rad.«

»Pošljem vam človeka, ki ga bo prevzel. Rekel bo, da ga pošilja Bradač. Jaz nisem pooblaščen sprejemati denar.«

»Pošljite.«

Obsedel je, zamišljen, z glavo v dlaneh, kakor da je pozabil name. Že sem nameraval vstati in se neslišno izmuzniti. Tedaj je Steiner dvignil glavo:

»Povejte mi, prosim, ali je imel David kakšno dekle?«

Začuden sem zamežikal.

»Da,« sem mukoma odgovoril, »rad je imel neko dekle, a ji ni tega nikoli povedal.«

»O,« je vzkliknil, »slutil sem, zdelo se mi je, jaz sem bil ravno tak! Jaz sem bil ravno tak!«

Nisem imel kaj reči. Mož v črnem. Ves v črnem. Do smrti bo ves v črnem. Stisnilo me je v grlu. Umaknil sem oči in brez določene zveze pomislil na svojega očeta.

Prvo, kar se mi je zdelo, da moram storiti, odkar sem za silo okreval, je bilo, da obiščem Popajevega očeta. V resnici nisem vedel, čemu naj grem tja in kaj naj mu rečem, ampak čutil sem, da moram najprej ravno tja, da me naravnost žene in da ne bom imel miru, dokler ga ne obiščem. V tem je bila nekakšna mučna tolažba, nekakšna nujna dopolnitev vsega, kar se je nabralo v meni zaradi Popajeve smrti. Šele ko sem se vračal, sem se z začudenimi očmi oziral okoli sebe, kakor da se sprehajam drugod, ne po Ljubljani. Začutil sem, kako se je nekaj v meni premaknilo, oddaljilo. Kakor da so to nekaj odnesle narasle spomladanske vode, čeravno je vse preteklo živelo v moji zavesti nedotaknjeno. Viharni zanos, ki sem se ga prej bal, živčna nestrpnost,

razjedajoči nemir, prepričanje, da nisem kos svojim dolžnostim, boleča ljubosumnost zaradi Marijine stanovitnosti — vse to je mimo. Za zmeraj. Bolniška postelja v Marijini sobi je bila kakor ladja, ki me je hitro, ne da bi vedel kdaj, prenesla na nasprotni breg mojega prejšnjega življenja. Zdaj sem vedel, po obisku pri Steinerju še toliko bolj, da se je naselila vame Marijina čudovita notranja stanovitnost. Z boleznim zanosom, ki se mi je zdaj zdel podoben zaletelosti, je minila tudi nezaupljivost, tiha bojazen, da morebiti le ni res, kar vidim, da ni res, kar slišim, da ni res, kar verjamem. Ta mir ni bil samo mir, bila je tudi pripravljenost, vdanost močnega, samozavestnega. Ko sem opazoval Steinerja, sem začutil, kakšen prepad zija med njegovo in mojo vdanostjo. Steinerjeva vdanost je bila samo maska tihega, nepreklicnega obupa.

Od Steinerja sem krenil k Mefistu, da zvem, kaj je novega in kaj naj odslej počnem. Mefisto je zdaj stanoval na Rimski cesti pri nekem že zdavnaj upokojenem žandarju, ki si je venomer trebil redke rumene zobe. Bil je koščen dedec praktične pameti in sovražnik dolgih premišljevanj. Mefista sem našel z Mečkačem, ko sta ravno šahirala. Prisedel sem in ju opazoval, kakor bi ju nameraval znova spoznati: Mefista z njegovo težko zamišljenostjo, Mečkača z njegovo večno zaspanostjo, z dobro voljo, ki ga zlepa ni minila, z brezskrbnostjo, ki bi jo utegnil človek prvi hip napak soditi. Zraven je sedel stari žandar, pisal se je Podkozolček, kar se mi je zdelo neizrečeno smešno, si trebil zobe, kadil cigaro in s priprtimi, smejočimi se očmi pripovedoval stare žandarske storije.

»Ja, ja,« je pravil, »svinjska služba, vam rečem, fantje. Ostati pošteni v taki službi, vam rečem, to pa že malo preveč terjate od ubogega človeka. Rečem vam, vsi ljudje so krvavi pod kožo, vsi so nekje pošteni in nepošteni, vsakogar lahko zapreš zaradi kakšne goljufije, če ne velike, pa vsaj majhne. Samo da imajo nekateri srečo, da ne pridejo v arest, drugi pa pridejo, ne glede na to, ali so res storili tisto, kar jim oblast očita.«

Mefisto ga sploh ni poslušal, ker je znal že na pamet njegove storije in njegovo žandarsko filozofijo, medtem ko se je Mečkač režal in ga kdaj pa kdaj prekinil z nenavadnimi vprašanji. Očitno je bilo, da ga je videl prvič, a ga je vendarle vprašal:

»Kaj je res, da ste svojemu komandirju speljali ženo? Slišal sem praviti...«

Starec se je zahihital in priprl oči, kakor bi nameraval reči: Mar nisem prefrigan? Udaril se je z rokami po kolenih in odgovoril:

»Nekako tako je bilo, vam rečem, bila je baba in pol, tako da se skoraj lahko reče, da je ona mene zapeljala, ne jaz nje. Človek ima vendar nekakšno moralo, nekakšno spoštovanje do nadrejenih, tako da mora biti skušnjava res že peklenska, preden podleže.«

Mefisto ga je nejevoljno ošinil z očmi, preden mu je rekel, ne da bi dvignil obraz iznad šahovnice:

»Dosti je, stari, zdaj pa le pojdi. Radi bi se zmenili nekaj fantovskega, če dovoliš. Tadva sta še sramežljiva...«

Stari se je zasmejal — tako teče voda po starem žlebu — in se pobral. Mefisto je pogledal na uro.

»Lahko prespiš pri meni. Če bo kakšna racija, jo popihava prek dvorišča. Zjutraj pride k meni Tiger, da se zmenimo...«

Vstal je, pogledal pred vrata, obrnil ključ in se zleknil na posteljo, prekrito s prastarim zelenim ogrinjalom. Mečkač je začel brundati *Nabrusimo kose*. Zazdelo se mi je, da je soba nenadoma postala bolj domača in topla. Začeli smo se pogovarjati. Bolj sem poslušal, kot govoril, in spet me je nadlegovala misel, kako sem zdaj ves drugačen. Skorajda nismo govorili o vojski, o akcijah, o politiki. Mefisto je začel praviti o ženi, o otroku, kako sta živela z ženo pred vojsko — vzela sta se bila komaj leto dni poprej, kako sta, ko sta bila še fant in dekle, hodila ob nedeljah k Svetemu Joštu, na Šmarno goro, na Storžič, na Triglav, na Golico, na Kamniško sedlo. Luč je metala svojo nevsiljivo svetlobo po naših obrazih in stari Podkozolček nas je zavzeto opazoval s fotografije na steni, z ostrimi, sivimi očmi pod nizko potisnjenim senčnikom žandarske kape. Mečkačev obraz je bil zaspan. Le kdaj pa kdaj je šinila čezenj — tako šine zjutraj čez vodo — nekakšna bežna svetloba. Kuštravi lasje so mu padali na čelo, kdaj pa kdaj si jih je potisnil nazaj z roko, a so se mu nemudoma spet usuli na oči. Mefistov izraziti obraz je bil v polsenci, iz katere so sijale njegove črne oči s temnim leskom, ki je nenehoma privlačeval mojo pozornost. Rekel sem si: Kakor zame je tudi zanj nekaj že daleč mimo, čeravno živi v njem sleherni dan v čedalje bolj žgočih barvah. V tem zaprtem, redkobesednem človeku je veliko ljubezni. Potem je Mečkač znova pripovedoval, kako se je spoznal z Zvezdo, kako da je zdaj dokončno dognal, da tistega Milana sploh ni, da sploh nima nobenega fanta in da mu je tisto rekla samo zato, da bi ne silil vanjo. Praskal se je za ušesi in se smehljaj, smehljala sva se tudi midva z Mefistom, vse skupaj mu je bilo čisto podobno, vse to, kar je pravil, kakor tudi vse tisto, kar je nameraval in s čimer si je dajal poguma.

Komaj se je Mečkač začel poslavljati, sem se odpravil tudi jaz. Pomislil sem, da bo Marija v skrbeh, če me ne bo, tega pa nisem maral.

Zmenili smo se, da se dobimo drugo jutro navsezgodaj, ko pride tudi Tiger. Mečkač je šel kos poti z menoj in mi je rekel:

»Vem, kaj bo. Pištole nam poberejo. Potrebujejo deset dobrih pištol. Pet jih že imajo, tri imamo mi trije, to je osem, dve pa moramo dobiti najpozneje do pojutrišnjem zjutraj. Tu nisem štel tistih, ki jih bomo morali dobiti zase. Hudič, to je menda že tretja, ki jo bom dal. Ti ne?«

»Oh,« sem brez nejevolje rekel, »moja bo že peta, če ne štejem tiste, ki sem jo vzel v šoli.«

Doma je bilo vse tiho. Neslišno sem odpiral vrata in sem že hotel smukniti v nekdanjo služkinjsko sobico zraven kuhinje, kamor sem se bil preselil samo zaradi oken na sosedov vrt, ko sem opazil pod kuhinjskimi vrati tenko nit svetlobe. Vstopil sem in zagledal Marijo.

»Ti si,« je mirno rekla. »Tako pozno je že? Zdi se mi, da sem malo zadremala.«

Laže, sem pomislil, kako mirno laže. Usedel sem se na drugo stran mize, potegnil iz žepa Borove *Previharimo viharje*, ki mi jih je bil dal Mefisto, in rekel:

»Zdaj pa poslušaj. Kaj takega še nisi slišala.«

Sedela sva vsak na svoji strani kuhinjske mize, pregrnjene s karirastim linolejem. Bral sem in Marija je s široko odprtimi očmi poslušala. Nič ni kazalo, da bi bila kaj zaspala.

Bral sem:

*Kadar čez gozdove rjovejo viharji,
drevesa se svojih korenin zavedo —
zato,
ker nas iz zemlje rujete, barbari,
naše korenine do pekla poženo.*

Bral sem dobro uro. Ko sem končal, sva oba molčala. Marija je poslušala, ne da bi trenila z očmi, a po njenih očeh sem spoznal, da so se njene misli polagoma preselile nekam drugam. Le kam, sem bežno pomislil, ona pa je rekla, ko je opazila moj poizvedujoči pogled:

»Tako jutri jih moram pokazati očetu.«

»Da,« sem rekel. »Spi?«

»Spi,« je odgovorila, »in še v spanju sliši vsak korak na cesti, vsak korak v hiši, vsako ptico na vrtu.«

Pogledal sem na uro in vstal:

»Ga je strah?«

»Ne,« je zamišljeno odkimala, »ne vem, kako bi rekla. To ni strah. Nekaj drugega je, jaz ne vem — kaj.«

»Pozno je že.«

»Pozno,« je zamrmrala, ne da bi se premaknila. Stopil sem okrog mize in ji z obema rokama segel v lase.

»Ti tudi slišiš vsak korak na cesti?«

Ni odgovorila. Sklonila je glavo na mizo in skrila obraz v dlani. Vtaknil sem pesmi v žep, se sklonil, ji zašepetal *lahko noč* in odprl vrata. Dvignila je glavo in se mi nasmehnila, od daleč, skozi tenko kopreno nečesa neznanega, še zmeraj odsotna in nepremična.

V sobici sem prižgal svetilko na nočni omarici in obstal pred oknom, premišljujoč, kam naj spravim pesmi. Čez čas sem jih enostavno zaprl v predal nočne omarice. Sedel sem na pregrnjeno posteljo in se zamislil. Svetilka je sejala po preprogi na tleh kolobar rumenkaste, pegaste svetlobe, medtem ko je vsepovsod naokoli utripal mrak. Iz mraka so spet prihajali ljudje, znani in neznan, živi in mrtvi. Bili so kakor spomin in opomin, kakor spodbuda in kakor očitek. Na steni sem komajda razložil oljnato sliko *Pred nevihto*. Ugasnil sem luč, vzdihnil, vstal, odgrnil zastor in odprl okno. Zunaj je bila tema tako gosta, da se mi je prvi hip zazdelo, da sem pozabil odstreti okno. Ozrl sem se v nebo — bilo je napihnjeno ko utopljenec. Ko sem nekaj časa gledal vanj, sem opazil po robih oblakov čipkaste sledove daljne bliskavice. Vrnil sem se k postelji, sedel na rob, sezul čevlje in pomisli, da res ne vem, kaj ji je. Ne vem. Že sem nameraval vstati, da bi se slekel, ko so se tiho odprla vrata. Vstopila je in še v temi sem razložil, da ima čez roko nekaj belega. Nenavadno hitro je stopila naprej, se onemoglo spustila na preprogo pred posteljo in mi naslonila glavo na kolena. Začuden sem se sklonil k njej. Zazdelo se mi je, da mi ima nekaj povedati. Potem sem jo res zaslišal, kako šepeta, komaj slišno, komaj razločno, venomer eno samo besedo, kakor da je tisti hip vse druge pozabila.

Nevihta zdivja prek mesta podobna jezdecu, ki se mu je splašil plemeniti konj, oblaki se valijo čezenj v velikanskih gmotah, v več plasteh, najnižji komaj kaj nad hišnimi strehami, grom se oglašá nenehoma, globoko, zamolko, doneče, in bliski osvetljujejo sive stolpe in zelene kupole cerkva, opečnate hišne strehe, prazne ceste, razmajano drevje, ki sili s krošnjami nekam, kamor ne more, dež trka s svojimi

od bliskov posrebnimi ali pozlačenimi prsti na okna in okna odzvanjajo, kakor bi se dekleta oglašala nestrpnim vasovalcem, dež pa trka venomer, poslušen ukazom vetra, v neenakomernih sunkih, včasih naglo, ihtivo, nasilno, včasih nežno, božajoče, vablljivo, kakor da samo prišepetava skrivne misli in prosi kdo ve kaj, in noč pogleduje skozi nezastarta okna v človeška prebivališča, ožarjena od bliskov, radovedna in nesramežljiva, plahutajoč s svojimi sajastimi perutmi, obrobljenimi od užigajočih se strel, a ljudje pripirajo zaslepljene oči in tesnobno prisluškujejo, kakor bi prisluškovali lastnemu srcu, ko vztrepetava silno in zahtevno, kadar mu zmanjkuje prostora.

Vojaki pred vojašnicami so se skrili v stražarske utice, natikajo si pelerine, preklinjajo vreme, ki ne pozna ne ukazov ne kesanja, vreme, ki gre svojo pot neukročeno in neukrotljivo. Sprane ceste so prazne, kakor da imajo Ljubljanci spet kak demonstrativen praznik, stene hiš so razmočene, žlebovi žlobudrajo smešno in naivno, kanalski jaški grgraje požirajo vodo, ki je je preveč na mah. Ko se nevihta izdivja in potihne, potegne oster veter s severa in z oblastno kretnjo pobriše zadnje cunje z ohlajenega nébesa — zvezdnatega, čistega, daljnega. Drevesa se umirijo, utrujena in mokra, žlebovi in kanali potihnejo, vojaki prilezejo iz utic in previdno stopajo čez luže na pločnikih — tudi v njih se že kakor po robih nébesa svita jutro.

Nevihta ji ni dala zatisniti oči. Prisluškovala je grmenju — prihajalo je od daleč, kdo ve od kod, in se sproščalo kakor nalašč nad hišo v oglušujoče bobnenje. Stresalo je slabo pritrjena okenska stekla in razdajalo tesnobo. Dež je bobnal po lesenih zastorih in prinašal spomine — nedoločne, komaj zaznavne, vendar spomine, ki so ji zapirali grlo. Ozirala se je v okna — med režami v zastorih je vdiral v temo njene sobe bliskanje in zdaj pa zdaj za kratek hip osvetlilo nasprotno steno, steno nad posteljo, kjer je visela podoba Device Marije, ki ji angel klečeč oznanjuje brezmadežno spočetje. V mrzli, slepeči svetlobi so ji rojile misli. Nevihta je bila eden znanilcev pomladi in poletja — pomlad pa je mešala v njeno kri žgoč strup. Ta strup in spomini in tesnoba in misli so se strnili v sovraštvo, nepremagljivo in zahtevno toliko bolj, ker je skrivalo v sebi komaj dobro vzburkano ljubezensko strast. Premetavala se je, njeno telo je bilo lačno ljubezni, sito negibnosti. Oblivale so jo vroče solze, dušilo jo je, in ko je nevihta potihnila, je vstala in hlastno odprla okno. V sobo je bušil svež jutrnji zrak. Drevje na vrtu se je še za spoznaje pozibavalo, kakor da še ne more onemeti po vsem tem, kar je prestalo, a v oknih hiš na

nasprotni strani ceste se je zableščal rožnat jutrnji svit. Ni se ji dalo več v posteljo. Prinesla si je stol k oknu in sedla. Nad hišnimi strehami se je bleščal zaobljen kos splaknjenelega, spreminjasto zelenega nébesa, in še grdi črni dimnik parne pekarnice se je zdel pod njim vitek in bleščeč. Po cesti je z dolgimi koraki prihitel možki v železničarski uniformi. Čez ramo je nosil obešeno sprevodniško torbico in za pasom zakajeno svetilko. Njegovi koraki so odmevali po razgaljenem pločniku prazno in obupano.

Vse bi še bilo, da je tu Carlo. A Carla ni. Odkar ga ni, se je Filomenino življenje spreverglo iz lahkomišelnega, a strastnega vdanjanja lakomni želji po uživanju v mlahavo onemoglost. Oče se ji posmehuje, ne da bi ji kaj rekel, Anton pa je samo enkrat zamrmral med zobmi: »Ti si se spečala z Lahi, Niko s komunisti.« Mati je bolj čudaška kakor materinska, ne posmehuje se ji, vendar se ji zdi kar nekam naravno in prav, da so Carla ubili. Vendar gre vse to mimo nje, kakor se spreleti ptič mimo okna, ob katerem sedi, ne da bi se je dotaknilo. Sama v sebi je dovolj potrta, ponižana, osramočena, osamljena. Če že mora iz hiše, gre v mraku. Ne želi si srečanja z ljudmi. Zapira se v svojo sobo, poseda ob šivalnem stroju, kadar ima kaj dela, in v prsah se ji počasi nabirata zavist in škodoželjnost, ki sta že naslednici sovraštva. Saj tudi njej ni nihče privoščil tisto malo veselja, kar ga je užila. Očetu privoščiči, da mu gre vse narobe, da so mu ubili psa, mačka, da so mu ukradli nekaj kokoši in zajcev — privoščiči tako iz srca, da ne utegne niti pomisliti, da ji ta privoščljivost že kar gleda iz oči. Sicer pa je tudi ta tolažba klavrna, kakor je klavrna vsa hiša, odkar je spet sama. Ko so vselili Carlovega naslednika, tudi podoficirja, je pričakovala, da bo vsaj ta imel malo razumevanja za njeno žalost. Želja po Carlu se ji je, ne da bi vedela kdaj, sprevačala v željo po komer koli. Bil je visok, bled človek, kakor da je jetičen, hladnih, prezirljivih oči, ki so zmeraj gledale mimo. Ljudi v hiši je samo opazoval, ne da bi spregovoril kaj več, kakor je bilo nujno potrebno. Že prvi dan je potegnil natančno mejo med njimi in med seboj:

»Nikar ne pričakujte, da me kdo ubije. Vem, kako se tej reči streže. Nihče naj se mi ne približuje brez potrebe.«

Odhaja, prihaja, ne govori, edino, kar slišijo, je njegova violina. »Znorela bom,« pravi mati in res je muka poslušati v tej mrtvi hiši čiste, presunljive glasove violine. Kakor da vdira vanjo nekaj izdajalskega, razkrinkujočega in ji preiskuje drobovje. Oče je ves iz sebe, dokler ne odide k nekemu zncu in se vrne z bobnom. Komaj se

zgoraj oglasi violina, začne stari bobnati, tako silno, tako besno, tako brez posluha, da se ustavljajo ljudje na cesti, da bi prisluhnili tej nenavadni muziki. Violina utihne, Vittorio Marti pa prileze po stopnicah še bolj bled kakor po navadi in pljuva bele pene. Stari mirno zaklene boben v omaro in se zagleda skozi okno, pripravljen tudi na smrt. Mati reče Vittoriu, da je bil stari svoje čase bobnar v železničarski godbi in da kdaj pa kdaj še zdaj bobna — tako za zabavo, veste, človek je pač star in prismojen in se mu stoži po mladih letih. Marti belo pogleda in se vrne v svojo sobo. Kadar se odtlej oglasi njegova violina, se oglasi tudi boben, in potem utihne najprej violina, potem utihne boben in Marti hodi okoli z obrazom jetičnika, z očmi, ki bi se užgale od zaničevanja, če bi ne bile tako strahotno vodene. In vendar gleda z njegovega obraza nekakšna neizrekljiva žalost — morebiti je res na smrt bolan, morebiti pa se mu je samo v trenutku jasnovidnosti posvetilo, kakšen naj bi bil smisel človeškega življenja. Zasmejal se je menda enkrat samkrat, takrat ko so ubili Ferdinanda in se je razjokala celo mati, ki je imela psa dosti rajši od moža.

V mestu se je še kar lahko skriti pred Italijani, saj so kakor slepci, dokler si ne najamejo domačih izdajalcev in vohunov. Nemogoče pa se je skriti pred domačini, zakaj ne sredi mesta, ne opoldne, ne zvečer, takrat in tam, ko je največ ljudi na cestah, ampak zgodaj zjutraj ali pozno v noč, ko ni zunaj tako rekoč nikogar več, ne moreš po mestu, ne da bi te kdo videl ali spoznal. Menda je zato v Ljubljani že od nekdanj veljalo pravilo, da spoštuje človek človeka toliko bolj, kolikor manj ga pozna. Če sta me tisto jutro, ko sem se izmuznil iz Trtnikove hiše, opazila kar dva para oči, to ni bilo samo naključje, ker bi me bil lahko opazil tudi kdo drug, ne samo Filomena in Anton, kar sicer ne bi bilo vseeno, zato pa nič manj značilno. Če sem bil prepričan, da me nihče ne vidi, je bila to samo naivnost, in ker sem bil res prepričan, da razen nekaj tovarišev nihče ne ve, kje se skrivam, je bila to že lahkomiselnost. Saj so to vedeli domala vsi sosedge, četudi to tisti čas ni bilo tako nevarno, kakor bi utegnili biti kdaj poprej ali kdaj pozneje, zakaj celo Ljubljančane je vojna s hudimi dajatvami učila molčati in hraniti skrivnosti zase. Filomene ni mogla prevariti obleka, ki je ni poznala, niti naočniki z želvovinastimi okviri, ki sem jih nosil. Ko pa je na poti ob vrtu zagledala še Antona, je prvi hip pomislila, da ima to srečanje kak poseben pomen. Anton se je ravnokar vračal iz zapora — na vrtnih vratih se je še ozrl za mano, potem pa je

hitro stopil proti hiši. Ko je zagledal na oknu Filomeno, je pljunil in rekel:

»Si ga videla, a? Ta ima na vesti tistega tvojega...«

Ob petih popoldne smo imeli z našimi vred še zmeraj samo osem pištol. Deseta naj bi bila Piscitellova, ki smo ga nameravali pričakati zvečer, za deveto pa smo neučakani šli na lov na slepo, ker nam drugega tudi ni kazalo. Malo pred poldnevom smo bili razorožili nekega karabinjerja blizu šentjakobskega mostu. V strahu, da ga bomo ubili, nam je venomer dopovedoval, da je oče petero otrok. Imel pa je pištolo na boben, za katero nismo imeli municije. Puško smo mu vrgli v Ljubljano. Zahvaljeval se nam je, ko pa smo se oddaljili, je začel vpiti *aiuto, aiuto!*

Komaj smo popoldne zavili čez most pred Trnovsko cerkev, je prišel po cesti ob cerkvi visok kvesturin v črni pelerini. Ozrl sem se in pomislil: tegale! Pospešili smo korak kakor na povelje, tako da smo ga ujeli ravno na voglu. Mefisto je siknil: »*In alto le mani!*« Vsi trije hkrati smo potegnili pištole, drug od drugega oddaljeni za kak meter. Kvesturin je začuden obstal in nekaj zmedeno zamrmral, ne da bi se premaknil. Samo pod pelerino je nemirno premikal roko. Rad bi bil izvlekel pištolo. Norec. Pomeril sem mu v prsi in sprožil. Malodane hkrati sta sprožila tudi Mefisto in Mečkač. Kvesturin se je zamajal, stopil korak nazaj in se sesedel ob cerkveni steni. Hitro! Hitro! Mečkač na stražo! Z nemirnimi prsti sem mu odgrnil pelerino in začel iskati pištolo. Bil je še mlad človek, lepotec, črn, kodrast, s črnimi brčicami. Gledal me je z belimi očmi, in res nisem vedel, ali me v resnici gleda ali je nezavesten. Nisem čutil nikakega sovraštva, prej pomilovanje. To je za Popaja, sem si rekel. Ko sem našel pištolo in jo dal Mefistu, sem opazil, da imam roke krvave. Obrisal sem si jih kar v kvesturino pelerino. Trenutek nato smo že hiteli čez most. Na mostu sem se ozrl. Kvesturin je bil še zmeraj tam, samo da mu je glava, ki se mu je bila prej povesila na ramo, klonila na prsi. Bil je črn madež na sivem cerkvenem zidu. Pred cerkvijo je neki starček z vso silo vlekel proč otroka. Rad bi bil pohitel, a otrok se je venomer oziral in spotikal. Nekje se je treskoma zaloputnilo okno. Mefisto je bil blede, ko je rekel:

»Vse tri je dobil v prsi. Ni čudno, na sedem korakov.«

To je bilo za Popaja, sem znova pomislil. Tedaj so nam prikoralali naproti trije karabinjerji. Vsi trije smo kakor na ukaz vtaknili roke v žepe, pripravljeni na bitko. Ko so karabinjerji to opazili, so preč-

kali cesto in odšli mimo, kakor da nas ni. Mečkač se je obrnil za njimi in jim zavpil:

»Signori! Tja doli pogledjte, k cerkvi! Atentat!«

Začudeni so se ustavili, sneli puške z ramen in odhiteli proti mostu. Toda pri mostu se jim ni dalo iti čez, odšli so kar ob Gradaščici proti Krakovskemu nasipu. Mečkač se je nekam hripavo nasmejajal.

»Razidimo se,« je rekel Mefisto. »Ná,« mi je dal kvesturinovno pištolo, »pojdi h Kasiopeji, naj jo spravi, dokler ne pridemo ponjo. Ostani tam do sedmih. Ob sedem deset pri kiosku.«

Razšli smo se, ne da bi še kaj govorili.

»Mojca, mi lahko spraviš tole?«

Pogledala me je s svojimi izrazito sivimi očmi in se nasmehnila:

»Čemu sploh sprašuješ?«

Odšla je in se vrnila. Komaj sem sedel, me je obšla utrujenost. Kasiopeja — tako jo je krstil Tiger, ker je imela četvero lepih otrok, celo ozvezdje — se je sukala po majhni, zeleno prepleskani kuhinji gibčno in vajeno. Starejšega dečka ni bilo doma, drugi pa je sedel za vrati in zabijal žeblje v podnice. Deklica kakih treh let je sedela pri štedilniku in zlagala polena v podpeček. Najmlajši, imel je morebiti kakih osem mescev, je ležal v leseni zibki in žvečil dudo. Mojcin mož je bil gradbeni delavec, znan razboritež, in je že od začetka zime sedel v kletih Belgijske vojašnice, ne da bi vedel, kaj bo z njim. Sukala se je sem ter tja, zardela od toplote, ki je vela od štedilnika, njen jasni obraz, njeni mladostni in vendar zrelo mehki gibi so me pomirjali. Če se je nasmejala, je pokazala lepe bele zobe med polnimi ustnicami, njene sive oči so bile velike in se niso smejale. To so pravi proletarci, sem pomislil. Tako živijo. Stisnjeni v dva majhna prostora, tako da se komaj lahko obrneš. Deček, ki je zabijal žeblje, se je kdaj pa kdaj kresnil po prstu, ga vtaknil v usta in pogledal najprej mamo, nato še mene. Potem si je zmeraj premislil in ni zajokal. Dekletce pri štedilniku je bila izrezana mama — imela je svetle, rahlo kodraste lase in velike sive oči, ki so me opazovale z resnim zanimanjem.

»Kavo ti bom skuhal,« je rekla Mojca, »táko, domačo. Prave nimam. Zakaj pa si vprašal, ali lahko skrijem? So ti kaj rekli? Poznaš Blaža? Ne? Ti niso povedali, da sem se sprla z njim? Veš, tako nemaren dedec, svojo rit tišči na varnem, meni pa venomer kaj nosi: nesi tole, pa tole, ampak precej, slišiš! Pripravil me je tako daleč, da sem položila v voziček otroka in nametala podenj, kar je bilo — pa-

pirje, pištrole, klišeje in kaj vem še vse. Šla sem in sem mislila, da bom umrla. Že sredi mesta sem mislila, da bom ob vso moč. Noge so mi začele klecati, pot me je polival, ozirala sem se naokrog, tako da bi bil lahko kdo kaj opazil, in navsezadnje se je začel še Gregec dreti, ko da bi ga iz kože devala. Ne, sem si rekla, nikoli več tako. Sama grem, z otrokom nikamor. Tega ne prenesem. Če bi bil Grega doma, ti povem, da me ne bi pustil z otrokom na tako pot. Nisem mogla in nisem mogla. Ko je prišel drugič zaradi tega, sem ga naravnost naglala iz hiše. Potem še vso noč nisem zatisnila očesa. Ne, tega ne more zahtevati od mene. Kar hoče, tega ne, ti rečem, posebno še, ko je sam taka oprezna rit. Potem me je obiral, kjer me je mogel, saj vem, nič zato, naj se mi le še enkrat prikaže s kakšno tako rečjo. Če bi bil Grega doma...«

Obrnila mi je hrbet in dvignila obročke na štedilniku. Pogledal sem otroka v zibki — cmokljjal je s svojim cucljem in obračal oči po materi. Bil je drobceno dete z jamico v bradi in s svetlim čopom las na čelu. Mojca je sedla in si položila roke na kolena:

»Kaj praviš? Kaj bi storil ti? Mi bodo hudo zamerili!«

Gledal sem jo in sem videl, da je v njenih očeh že prej bilo to čudno vprašanje. Kako naj odgovorim nanj? Vedel sem tudi, da se boji moža — ni bila čisto prepričana, da bi bil Grega njenih misli.

»Grega tega gotovo ne bi dovolil,« sem ji rekel. »Nikjer ni rečeno, da ni bilo kake druge, boljše možnosti.«

»V resnici nisem prenesla, ti povem. Bala sem se, da se bom onesvestila in da bodo ljudje pogledali v voziček. Drugače nisem tako strahopetna, res ne, ampak z otrokom, moj bog, še spomniti se ne smem!«

To pot se je deček kresnil po nohtu, ki ga je nemudoma zalila kri. Zajokal je in stekel k materi. Dvignila ga je na kolena, mu popravila lase s čela in si ga pritislila na prsi.

»No, no, ubožec, nikar ne jokaj!«

Na štedilniku je zavrela kava. Posadila mi je otroka na kolena in odkrila lonec. Deček se je pomiril in si začel ogledovati prst. Potem je poklical mamo:

»Mama, stlic je tudi klvav!«

»Oh, saj res,« sem v zadregi rekel, »daj mi no malo vode, da se umijem.«

Prinesla mi je umivalnik in me gledala z nekakšnim usmiljenjem, ko sem si umival roke. Razumela je, da to ni moja kri. Sedla je, vzela spet dečka na kolena in mu rekla:

»Stlic se je tudi udaril, vidiš, pa nič ne joka. Fantje ne smejo jokati za vsako figo. Tudi če se močno udariš, ne smeš jokati. Jokajo lahko samo deklice.«

Pozibala ga je na kolenih, mu obrisala nos in nato se je deček korajžno vrnil h kladivu in k žebljem. Meni pa je postavila na mizico kavo in kruh z marmelado.

»Od česa pa živiš? sem jo vprašal.

»Od zraka,« je smeje se odgovorila. »Šla bi kam delat, a kam naj dam otroke? Starejšega imam pri moževi materi v Mostah. Ona mi pomaga, kolikor more. Včasih kaj operem, kaj zašijem, kaj prodam. Gregi bi rada večkrat kaj poslala, pa nimam. Vem, da je lačen. Včasih mi pošlje kakšno reč zanj sestra, ki je omožena na Dolenjskem.«

»Kmalu bo boljše,« sem zinil. »Saj ne more kdo ve kako dolgo trajati. Potem bo boljše.«

»Nikar me še ti ne pitaj s pravljicami,« je jezno rekla. »Kaj pa naj bo boljše? Saj se je komaj začelo.«

»Potem,« sem v zadregi rekel, »potem, ko bo konec vojske. Misliš, da potem ne bo nič boljše?«

»Veš,« je rekla, »lahko da bo malo boljše. Za Blaža bo že boljše, ko ima tak gobec. Za nas pa — nič kaj dosti ne verjamem.«

Nisem vedel, kaj naj še rečem. Vse take besede so se mi zdele prazne, izgovorjene v brezzračnem prostoru. Mojca gotovo ni bila ženska, ki bi bila nagnjena k obupavanju, vendar so me njene besede motile, ker se niso ujemale z vsem tistim, kar nam je predaval Tiger.

»Tisti,« je rekla Mojca, »ki že zdaj računajo, kaj bodo dobili po vojski, so računarji. Blaž že zdaj govori, da bo po vojski nekakšna živina, direktor carine ali nekaj takšnega, in da se bo preselil v sosednjo hišo, kjer stanujejo zdaj neki bogati nemčurji.«

»Nikar ne poslušaj Blaža,« sem ji nejevoljno rekel, »nikar ga ne poslušaj!«

»Ga poznaš?«

»Ne,« sem rekel, ker ga res nisem poznal. »Zakaj ne rečeš Mefistu, naj te poveže kod drugod?«

»Saj sem povezana,« je rekla, »bila sem že prej drugod povezana, ampak Blaž je kljub temu venomer prihajal k meni. In ni hotel, da bi nesla sama. Sama bom nesla, sem mu rekla. Ne, ne, da ni varno. Z otrokom da bo bolj varno. In vse je bilo strašno važno, strašno nujno, strašno zaupno, samo moj Gregec ni bil prav nič važen.«

Vzela ga je iz zibke v naročje. Otrok se je začel nasmihati. Spustil je cucelj iz ust in začel s prsti grabiti po njenih laseh. Požgečkala ga je s prstom po bradici in otrok se je zasmeljal na ves glas. Pogledal

sem na uro. Minilo je bilo komaj nekaj več kot uro, odkar sem... spomnil sem se na kvesturinovne bele oči in zamižal. Kako je vse to neusmiljeno. Saj tudi mi nismo angeli, ampak zakaj so nekateri kakor zveri... morebiti je bil ta kvesturin dober fant, kakor je bil dober Carlo. Zakaj... Moral sem pomisliti na Popaja, da sem pregnal vsiljive misli. Vrnil sem se k Mojci. Zdaj sta tudi deček in deklica stopila h Gregcu in ga začela žgečkati. Res so kakor kakšno ozvezdje, sem pomislil. Tega si Tiger ni slabo izmislil.

Piscitella smo srečno pričakali. Dal nam je pištolo, ne da bi se obotavljal. Imel sem celo občutek, da nam misli nekaj svetovati. Toda Mečkač mu je vzel sapo, ko ga je vprašal, kaj je po poklicu. Da je farmacevt, je odgovoril. Lep hudič, je rekel Mečkač, namesto da bi ljudem pomagal, jih pomaga pobijati. Piscitello je odgovoril, da jih on ne pobija. To je Mečkača razjezilo. Priporočil mu je, naj si kmalu preskrbi drugo pištolo, ker bomo v kratkem potrebovali veliko pištol in veliko municije. Zato naj zmeraj nosi pri sebi tudi poln rezervni magacin. Nasmehnil se nam je nekam otožno in počasi odšel. Ni se bal, da bi mu streljali v hrbet, ker se ni niti enkrat ozrl. Potem smo odšli drug za drugim k Mefistu, kamor je prišel kurir po pištolo. Tisto pri Kasiopeji je vzel mimogrede. Ko sem se vračal domov, je bilo že precej pozno.

Šele domov grede sem se spomnil na jutranje srečanje z Antonom. Že iz otroških let ga nisem maral. Bil sem še bosopet deček, ko je on že obiskoval podoficirsko šolo. Njegova podoba mi je postala sinonim za podoficirja sploh, ne da bi se pri tem dosti zmotil. Če so ljudje, ki so navajeni — hote ali nehote — poslušati, ubogati, podrediti se popolnoma in slepo, potem je sodil Anton mednje s to razliko, da je hkrati moral imeti nekoga, ki mu je ukazoval on. Pri njem to ni bila samo vojaška vzgoja, bilo je nekaj več, nekaj v njegovi naravi, v vsej njegovi postavi, neka silna potreba, da se podredi in da si podredi druge, neka svojevrstna nasilnost, zmožna izgubiti razsodnost in mero. Njegova podoba me je kratko in malo plašila. Kadar sem se spomnil nanj, me je obšel strah, da bi mu bil podoben. Tolažilo me je to, kar so govorili ljudje, da sva si namreč brata samo po materi. Toda tudi ona ga ni marala, kakor ga ni maral nihče pri hiši in kakor ni on sam maral nikogar. Oče je dobro poznal njegovo nprav in se ga je s tem, da ga je poslal v vojaško šolo, kratko in malo iznebil. Takrat je Anton

tako rekoč izginil iz naše hiše. Vračal se je samo za kak teden v letu, da nas je moril z vojaškimi šalami ali s podoficirskimi grobstmi, z latovščino, ki ni bila ne slovenščina ne hrvaščina in ki so ji rekli *državni jezik*, s prevzetnim vedenjem uniformiranega človeka, ki je trdno prepričan, da je bog razdelil človeško pamet po vojaških činih, predvsem seveda po podoficirskih. Odkar je bila vojska in je moral delati na železnici, je bil ves nesrečen. Moral se je podrediti, ne da bi imel komu ukazovati. To se mi je hkrati z njegovimi simpatijami za četnike zdelo sumljivo.

Splezal sem na sosedov vrt in od tam šele na Trtnikovega. Z vrta sem potrkal na zastrto kuhinjsko okno. Marija je bila tako previdna, da je ugasnila luč, preden mi je odprla. Nisem maral v hišo. Rekel sem ji, da bom prespal kar na vrtu, v utici. Začudila se je in mi rekla, naj malo počakam, kmalu da mi prinese odejo. Odšel sem tja, previdno, da me ne bi kdo videl, zložil pletena naslanjača in se zleknil vanju. Komaj sem legel, sem spoznal, kako sem raztresen, nemiren, žalosten. Da bi vsaj kmalu prišla Marija. Čutil sem, da se k njej lahko zatečem z najbolj neznatno mislijo, z najbolj skrito skrbjo. H komu naj bi se, če ne k njej? Samota mi je zmeraj spodjedala samozavest. To je, sem si rekel, negotovost razreda, ki me je rodil.

Noč je bila mlačna, zvezde velike. Čez Rimsko cesto je neslo vlak belih oblakov proti jugu. Začutil sem lahno sapo tudi pri tleh, samo da je ta vela od juga. Slišal sem ptiča, kako je med komaj ozelenelimi vejami sfrfotal v snu in se spet pomiril. Gotovo se mu je sanjalo kaj strašnega, kakor se bo morebiti sanjalo meni, odkar... Zagledal sem spet bele kvesturineve oči, kako me gledajo in ne gledajo, kakor da gledajo hkrati tudi nekam drugam. Pomislil sem, da ga morebiti le nismo ubili. Groza me je stresla, ko sem se spomnil, s kakšnim živalskim mirom sem sprožil vanj. To je bilo vendar za Popaja. Kakšen bedak sem, za Popaja bi jih moral ubiti deset. Zaslišal sem, kako je udaril v očetovem hlevčku zajec po pločevinastem podu. Po cesti nekje je v smrtni nevarnosti kolovratil pijanec. Razložil sem njegov opotekajoči se korak, njegov hripavi glas, ko je poskusil zapeti *Kaj nam pa morejo...* Odmev njegovih korakov je bil podoben odmevom iz soda.

Mrtvi Popaj se je usedel zraven mene in me opazoval s svojimi otožnimi očmi. Popaj, danes sem porabil šele prvega tistih sedem strellov, ki so mi ostali takrat. To moram povedati Mariji. Potem mi bo morebiti odleglo. Moram ji povedati, da lahko edino njej povem vse

tisto, kar bi lahko povedal tudi tebi. Ona bo razumela. Moram ji razložiti, zakaj sem šel k tvojemu očetu. Moram ji povedati, kako obupan sem bil takrat, ko sem sam ležal v Piscitellovi sobi in ni bilo žive duše, ki bi se bila zmenila zame. Moram... Po poti na očetovem vrtu je zaškrtal pesek. Prihajal je Vittorio Marti. Zdelo se mi je, da se je Popaj zdrznil. Ne boj se, sem mu rekel, to je goslač Vittorio Marti. Tudi tega bomo kakšen večer pričakali. Tudi tega bo treba ubiti. Spomnil sem se na Piscitella. Ne vem, ali sem se ozrl v okna v prvem nadstropju ali ne, vem samo to, da so bila mrtva. Potem je iz teme prišlo nekaj milega, otroški smeh, žuborenje studenčka, jutrnje zburjanje ptic, šelestenje Marijinega krila, rahli pljuski vode, ko se zjutraj zvezde okopane poberejo iz nje in se med kodrastimi krošnjami dreves rahlo zvenketaje potegnejo na daljno obzorje. Seglo je vame, začel sem drhteti, morebiti sem jokal, tipal sem z roko okoli sebe in iskal Popaja, da bi mu zašepetal, naj poslušaj. Pelo je, vriskalo, prihajalo v spiralastih valovih, ves zrak je trepetal od njih — potem pa — potem pa se je nepričakovano podrlo nebo: s strahotnim truščem, iznenada, kakor da je razneslo ves zvezdni obok in so zvezde ropotaje popadale na pločevinasto streho očetovega kunčjega hlevca.

Zdramil sem se, se obrnil na stran in si zatisnil ušesa. Nisem hotel ničesar več ne slišati ne videti, ne vedeti ne čutiti. Tako sem ležal, da bi siloma utišal bridkost, ki me je vsega prevzela. Vse moje življenje se mi je zazdelo ničvredno, malenkostno, nekje pri tleh, podobno življenju žuželke brez kril. Spomnil sem se tovarišev, ki so doživeli kaj hujšega. Prepričan sem bil, da se mora tudi v vsakem od njih nabirati nekaj bridkega, nepremagljivega, nepozabnega. Le kam bomo z vsem tem, ko se bo nabralo do vrha?

Očetov boben je utihnil, kakor je utihnila violina. Zvezde so se vrnile na nebes, s katerega je odneslo tudi zadnjo sled oblakov.

Šepetala je in mi hrodila z roko po laseh. Prišla je bila z odejo in z večerjo — jesti tako nisem mogel. Nič ji ne povem. Hipoma se mi je zazdelo, da bi bila vsaka beseda o tem čista sebičnost. Zakaj bi s svojo bridkostjo obremenil še njo? Sedla je v naslanjač, tako da sva se s kolena dotikala. Bil sem na pol buden, na pol še zmeraj odsoten. Misli so mi silile nekam, kamor ona ni mogla za njimi. Začel sem govoriti nekaj drugega, čisto nekaj drugega, nekaj, kar ni imelo nikakršne zveze z mojimi mislimi ali z mojimi čustvi tisto noč. Še manj z njenimi. Spomnil sem se pretekle noči. Vzel sem njene roke v svoje in jih poljubil. Rekel sem si, da bi ji tisto lahko povedal edino takrat,

ko bi bil že na robu obupa. Tako pa mi še ni treba. Kje neki. Vse to je samo zato, ker sem preobčutljiv, omahljiv, neizkušen, premalo zrel za življenje, kakršno nam je namenil čas. Marija je bila redkobesedna, zadržana, plaha, mislil sem si, da pričakuje od mene velikih besed o izpolnjeni ljubezni, jaz pa sem bil tisti trenutek tako siromašen sam pred seboj, da sem komaj premikal ustnice, in če sem kaj rekel, sem se slišal, kar me je motilo. Nenadoma se mi je zazdelo, da sva si kljub vsemu tujca, da naju nese vsakega v svojo smer v tem prostoru, ki ga imenujemo življenje, da naju ločijo čudno dolga leta, ki jih ni mogoče ugotoviti po koledarju. Ustrašil sem se. Spet me žeja po osamelosti, ki sem se je komaj otresel. Vem, da bi bil to beg pred samim seboj.

Vprašala me je, čemu nisem maral v hišo. Povedal sem ji o srečanju z Antonom. Rekla mi je, da je bila prepričana, da nisem šel v hišo zavoljo očeta. Šepetaje mi je začela praviti, kako je zadnje čase oče čedalje bolj čuden. Ona, ki ga pozna, lahko to občuti bolje od mene. Šele čez čas sem razumel, kaj hoče reči. Boji se, da se mu meša, boji se, da se mu bo do kraja zmešalo. Vprašal sem jo, ali zaradi strahu ali zaradi mene. Ne, je rekla, ne samo zaradi mene, tudi zaradi nje, zaradi vojske, zaradi talcev, zaradi vsega tega... Komaj zjutraj vstane, gre po *Jutro* in pregleda vse osmrtnice. Ona ve, da talci nimajo osmrtnic, ampak on trdi, da so vse to talci in da mu ona prikriva resnico. Potem je ves blede, ne more jesti, samo kadi, pozablja, da ni denarja pri hiši, govori sam s seboj, kakor da se s kom prepira, in včasih pride k njej in ves razburjen sprašuje, zakaj mu ni povedala, da so zaprli tega ali onega. Potem vzame atlas, riše po njem čudne čačke, zraven pa govori, vzklika, ihti. Komaj se znoči, odpre radio, obrača gumbe, a ne more poslušati, ker govorijo vsepovsod samo o vojski in o smrti. Zapre ga in se začne sprehajati po sobi. Ti sprehodi so neskončni. Včasih sredi noči prikolovrati v njeno sobo in jo začne spraševati, kaj misli o ruski fronti — ali je bil ruski umik v resnici samo strateška poteza, kaj počnem jaz, ali niso morebiti spet storili silo kakšnemu dekletu v jetnišnici. Zraven jo gleda od strani, poizvedujoče, nezaupljivo, tuje, kakor je ni gledal še nikoli, kakor da je prepričan, da mu laže. Iz hiše skoraj ne gre več, komaj ga še spravi včasih na vrt, da bi se malo naužil svežega zraka, on pa se kmalu vrne in reče, da je njegov vrt čisto zapuščen, kakor je zapuščena njegova duša. In začne jokati.

Pozabil sem nase, pozabil na Popaja, pozabil na bele kvesturinove oči. Ah, kaj, sem najprej nejevoljno pomislil, dobro vedoč, da sem

krivičen, nima kaj početi in se ukvarja s strahovi. Nikoli ni vedel, kaj je smrtna nevarnost, najbrž ni nikoli držal orožja v rokah, nikoli ni vedel, kaj se pravi podirati nekaj, kar se je zdelo večno in nedotakljivo. Govorila je mirno in ne zato, da bi se mi smilila, ampak zato, da bi vedel, kako je z njim, da bi ji svetoval. Morala je nekomu povedati — komu naj bi povedala razen meni? To je njena skrb, njena bridkost, sem si mislil in vprašal:

»Zakaj mi nisi povedala že prej?«

Pogledala je mimo. Hiše naokoli so spale. V Trnovem je bilo enajst. Začelo me je mraziti. Zastrmel sem se v zvezdo, ki se mi je zdela nekam znana. Pomislil sem, da je ta znanka morebiti ena tistih zvezd, ki se že milijone let oddaljujejo, neprenehoma in z blazno hitrostjo. Zavidal sem ji, mislil sem si, zakaj neki ne odnese s seboj v neznano vsaj nekaj s tega našega ponorelega sveta, oblitega s krvjo in s solzami.

»Potem bi odšel še ti. Ostala bi sama. Ali pa bi se preselil spet k Ani.«

To me je ganilo. Pomislil sem, da bom tako in tako moral oditi, če ne prej, pa malo pozneje, in da bo v resnici ostala sama. A nisem imel srca, da bi ji to pripovedoval ravno tedaj. Ne vem, kdaj je odšla. Vem, da se je malo pomirila, tudi jaz sem se, stisnila sva se drug k drugemu, ne da bi še kaj govorila. Bilo nama je toplo in prijetno. Odšla je tiho, naskrivaj, morebiti je mislila, da sem že zadremal. Najbrž pa jo je zaskrbelo za očeta. Pogledal sem za njo, ne da bi se premaknil. Zavil sem se v njeno odejo in se zleknil v naslanjača, tako da sem videl k vrtnim vratom in na nebo, kakor da bi mi tudi od tam grozila kakšna nevarnost. Včasih je dahnilo skozi krošnjo dreves, včasih je zašuštel v travi drobna žival, včasih je zapel na cesti trd vojaški korak. Moje uho je lovilo te šume s silno natančnostjo, kakor da sta mi noč in nevarnost izostrila sluh, ta pa mi zdaj odkriva pisani svet zvokov, ki se ponujajo človeku tudi tedaj, ko se zdi, da je vse čisto tiho. Slišal sem, kako nekje kaplja voda — počasi, v pravih presledkih, in ko sem ugibal, kam neki kaplja, sem ugotovil, da mora kapljati v lončeno posodo, najbrž v podstavek cvetličnega lonca. To kapljanje ni bilo moreče, bilo je kakor rahli, oddaljeni udarci po klavirski tipki — zmeraj po isti, zmeraj enako zadržani, zmeraj od iste nežne roke. Če sem odprl oči, se mi je zableščalo od zvezd. Nisem vedel, katero je Kasiopejino ozvezdje, ampak to me ni motilo, da se ne bi spomnil nanjo in na njenega dečka, ko je rekel: »Mama, stlic je tudi klvav.«

(Odlomek iz »Sedmine«)